

HERVÉ DE WECK (ED.)

BONAPARTE ET LES ALPES

Actes du Colloque Bonaparte du bicentenaire 1800-2000 Documenta Militaria

Thesis Verlag, Zürich, 2001, 174 o.

Bonaparte első konzul azzal lépett be az egyetemes hadtörténelembé, hogy – Hannibál és Nagy Károly nyomán – 1800 májusában a francia tartalékhadsereghez csatlakozva átkelt az Alpokon, mégpedig a Nagy Szent Bernát-hágón, és ezzel lehetővé tette a június 14-i marengói győzelmet. E jelentős haditett emlékére a hágóhoz közeli Martigny-ben a kétszáz éves évfordulón, 2000. május 19-én és 20-án kétnapos tudományos ülést rendezett a Svájci Hadtörténelmi és Hadtudományi Társaság. A tizenegy elhangzott előadás a jelen kötetben látott napvilágot, beköszöntőjét Samuel Schmid szövetségi tanácsos, a svájci kormány honvédelmi, lakosságvédelmi és sportügyi államtitkára, bevezetőjét pedig Adrien Tschumy hadtesttábornok, a rendezvényt szervező egyesület elnöke írta.

A bevezető közleményben *Jean-Étienne Genequand* a svájci és itáliai hadműveletek előkészítését mutatja be „1797 novembere: Bonaparte Svájcban” címmel. Elsődlegesen azt emeli ki, hogy a nagy hadvezér, az itáliai hadsereg főparancsnokaként, az első koalíciós háború lezárását követően, a francia hódítások biztosítására már 1797-ben átvonult Svájcra. November 17-én indult Milánóból és 26-án érkezett Rastattba, közben két napot Genfben időzött. Korabeli források alapján azt elemzi, hogy miként fogadta rövid svájci tartózkodásakor a helyi lakosság.

A közvetlen előzményekre rátérve *Marco Jorio* „Európa új gazdája” című tanulmányában az 1800-as európai politikai helyzetet elemzi. Témáját messziről indítja, először a francia forradalom alapelveit: a belpolitikai racionalizmust, a nemzetállamiságot és a külpolitikai küldetést idézi fel. Ezt követően rátér a forradalmi háborúk deklarálására, a nagyhatalmak reagálására, röviden ismerteti az első

koalíciós háború fejleményeit, utal a további különálló és koalíciós háborúkra. Újabb, más irányú témafelvezetésként villantja fel Bonaparte gyors hatalmi menetelését: 1789-ben tüzér főhadnagyként csatlakozott a felkelőkhöz, 1792-től a korzikai önkéntes zászlóalj tisztjeként szolgált és az első koalíciós háborút az itáliai francia hadsereg élén álló sikeres tábornokként fejezte be 1797-ben; a svájci és az egyiptomi háborút személyesen vitte sikerre, az első konzuli méltóság elnyerését eredményező államcsínyt követően pedig immár „a nép egyedüli képviselőjeként” indult hadai élén a második koalíciós háborúba. Ezen események főként svájci vonatkozásainak bővebb ismertetése képezi a szerző további mondanivalóját. Az 1799-es hadjárattal kapcsolatosan külön kitér Szuworov szerepére. Így érkezik el az 1800-as esztendőhöz, amelyből főleg a Nagy Szent Bernát-hágón való francia átkelés szükségszerűségéhez vezető hadi körülményeket idézi fel. Természetesen nem kerülheti meg a két magyar hadvezér, Alvinczy József és Melas Mihály nevének említését, ám a legalább ennyire jelentős, a szövetséges főparancsnoki beosztást Szuworovnak átadott Kray Pál neve sajnálatos módon elsikkad elemzésében.

Jürg Stüssi-Lauterburg közleménye „Svájc Bonaparte stratégiájában” címmel felidézi, hogy az 1797-es történelmi fordulatig a Francia Köztársaság tiszteletben tartotta a Svájci Kantonok semlegességét. Az első koalíciós háború lezárulta azonban magával hozta a Helvét Köztársaság létrehozását is a vazallus államok sorában. Végül a szerző felvillantja a francia forradalom exportja elleni svájci ellenállásból fakadó külön háborút, az azt követően kibontakozott második koalíciós háború körülményeit, és

Svájcnak a francia haditervekben való felértékelődését.

Dominic M. Pedrazzini közleménye a svájci háború fontos helyi vonatkozását mutatja be: Wallis kanton lakosságának a franciákkal szembeni magatartását, mégpedig Bonaparténak a kantonnal kapcsolatos nosztalgikus, száműzetése idején írt visszaemlékezése kapcsán. Hangsúlyozza, hogy a franciákkal való korábbi szoros, három évszázados kapcsolat ellenére a lakosság meghasonlott, mivel a „szabadság, egyenlőség, testvériség” uralma számára „kegyetlenséget, háborút, éhínséget” jelentett. Ez indokolta a szerző fejtegetése szerint a lakosság egy részének 1798-as és 1799-es kétségbeesett franciaellenes felkelését, miközben mások – Napóleon emlékezésének megfelelően – valóban a franciák szolgálatában, a kantonnak a Helvét Köztársaságba való betagozásáért tevékenykedtek.

E témát folytatja *Hubert Foerster* tanulmánya, amely azt a kérdést vizsgálja, hogy a Wallis kantonból Észak-Itáliába vezető Szent Bernát-hágó mellett a jóval keletebbre eső Simplon-hágó reális választási lehetőség volt-e 1800-ban a francia hadvezetés számára. Ennek során sorra veszi Wallis belső helyzetét, a földrajzi körülményeket, a Simplon-hágó előző két évben játszott hadi szerepét, majd Napóleon zseniális ötletét, azaz, hogy a Szent Bernát-hágótól keletre fekvő Simplon- és a nyugatra fekvő Cenis-hágón csak a francia tartalékhadserg két szárnyát küldi Itáliába, maga pedig a főerőkkel a Szent Bernát-hágón kel át. Mondanivalóját ennek az újonnan választott hágónak a jellemzésével zárja. Függeléként csatolja Alsó- és Felső-Wallis, továbbá a Simplon- és a Szent Bernát-hágó korabeli katonai szemrevételezés alapján született leírását, valamint az azokon átkelt francia hadvezérek és beosztottaik emlékiratainak vonatkozó részleteit.

Ezekre és számos további forrásra építve *Leonard Pierre Closuit* Bonaparte és a 45 000 fős tartalékhadserg főerőinek a Szent Bernát-hágón való átkelését idézi fel közleményében, melynek során fontos részeseményekre vonatkozó adatokat is közöl: a hadvezér útját Párizstól Martigny-ig, a Nagy Szent Bernát-hágón való átkelés megszervezését, hadainak megpróbáltatásait, főleg a társzekerek, lőszerkocsik és lövegek átszállítását, a napi

ötezernyi katona fáradtságos átjutását. Írását annak a korabeli nézetnek a felidézésével zárja, hogy „Marengo volt Napóleon személyes hatalmának a keresztelője.”

Vincent Quartier csatlakozó közleménye a hágóból Aostába leereszkedő és az észak-itáliai Marengo felé, Ivreához előrenyomuló első konzul útjába eső, a továbbhaladást elsődlegesen gátló Bard erődítményét mutatja be. Az, illetve annak császári-királyi védőrsége elsődlegesen a francia tüzérség továbbvonulását tette lehetetlenné. Ezért Bonaparte már május 20-án elrendelte az erőd körülzárását. A szerző aprólékosan, napról napra haladva idézi fel az ostrom lefolyását a június 1-jén este bekövetkezett kapitulációig. Befejezésül röviden felvillantja az erődnek a további háborúkban játszott szerepét is.

Az 1799-1801 közötti svájci hadieseményeket idézi fel *Claudio Recupero* forrásközleménye, aki a Svájcban szolgált Joseph Gautier levelezéséből a nővéréhez írt és fennmaradt tizenöt levelet tárta fel. A szerző bemutatása és a levelek ismertetése, valamint a háttér-események felvillantása után a talán legtöbb adattal szolgáló, 1800. január 29-én a Sankt Gallen közelében fekvő Gams faluban kelt levelet közli bőséges jegyzetekkel.

Szintén forrásfeldolgozás *Georges Andrey* tanulmánya, amely „Bonaparte, az új Hannibál” címmel két korabeli sajtótermék példáján mutatja be, mennyire a francia propaganda szolgálatában állt a korabeli svájci sajtó. Állításának igazolására a vazallus svájci kormány hetilapja, a Lausanne-ban megjelent Bulletin Helvétique, 1800. május 28-i, szerdai számában és a Vevey-ben megjelent Messenger boiteux című almanach 1801-es kötetében a Szent Bernát-hágón való átkelésről megjelent publikációkat elemzi. Következtetései igazolására felidézi két bátor folyóirat Bonaparte-ellenes hangját, a Nouvelliste vaudois 1800. május 18-i számát és az Étrennes helvétien et patriotiques 1801-es évkönyvét.

A kötetet záró tanulmány szerzője *Adrien Tschumy*, aki a Nagy Szent Bernát-hágó stratégiai jelentőségének fejlődését elemzi a tárgyalt 1800-as évtől az 1990-es évekig terjedően: az első száműzetéséből visszatért I. Napóleon ellen vonuló császári-királyi csapatok (köztük a 32. [Esterházy] magyar gyalogezred) már 1815-ben átvonultak a

hágón, de ellenkező irányból, Aostából Bourg Saint Pierre felé. 1831-re áttérve arról szól, hogyan ismerte fel a svájci hadvezetés a hágó megerősítésének szükségszerűségét és annak 1847-es igazolódását. Befejezőül a hágó védelmét szolgáló, 1890-ben kezdődött modern kori erősítési munkálatokat követi nyomon napjainkig.

A hadtörténelem iránt érdeklődő olvasó tudása számos adalékkal gazdagodik az 1800 körüli esztendők hadieseményeiben szerepet játszott magyar alakulatokról és hadvezérekről is. A megértést segítik a térképrészletek, vázlatok és a bőséges jegyzetapparátus.

Zachar József

M. HRONSKÝ – A. KRIVÁ – M. ČAPLOVIČ

VOJENSKÉ DEJINY SLOVENSKA IV. 1914-1939

(Ministerstvo obrany SR, Bratislava, 1996. 000 o.)

A Szlovákia hadtörténete című kiadványsorozat negyedik kötete szervesen illeszkedik abba a programba, amely hat kötetben kívánja áttekinteni Szlovákia és a szlovák nemzet történelmének katonai, katonapolitikai összefüggéseit a kezdetektől 1993-ig. Az első három kötet szerkezeti felépítését, szemléleti hiányosságait bemutató recenzió a *Hadtörténelmi Közlemények* 1997/2. számában (411-416. o.) jelent meg.

E kötet részben az osztrák-magyar, az antant, vagy a csehszlovák hadseregben működő szlovák katonai egységekre, részben a Szlovákia területén állomásozó katonai alakulatokra összpontosít, továbbá az aktuális katonai eseményeknek a civil lakosságra gyakorolt hatását, azok következményeit vizsgálja. Mindezt igyekszik a történelmi korszakoknak megfelelően magyarországi, Osztrák-Magyar Monarchián belüli, vagy éppen csehszlovákiai keretekben tárgyalni, folyamatosan figyelemmel kísérve a tágabb, nemzetközi, európai katonai-politikai események alakulását is. A terjedelmi követelmények természetesen ez utóbbi törekvésnek helyenként határt szabtak, amire a kötet szerzői is felhívják a figyelmet. Az előszóban ugyanis rámutatnak, hogy a korlátozott terjedelem következtében nem volt mindig mód az adott probléma szélesebb nemzeti, európai, illetve világtörténelmi összefüggéseinek elemzésére, ezért eleve feltételezték az olvasó ilyen irányú háttértudását. Ennek ellenére részletes elemzéseket olvashatunk például az első világháború minden korábbi háborútól alapvetően eltérő jellegéről, a

nemzetgazdaságok mind hatalmasabb méretű háborús erőfeszítéséről, vagy az ebből (is) következő, a fegyverzetet, a hadvezetést és a harcászati egészét érintő nagyarányú fejlődésről. Képet alkothatunk a fiatal csehszlovák állam hadseregének egységesülése következtében kialakult – a szlovákokra és Szlovákiára nézve sokszor előnytelen – viszonyokról. Vázlatosabb, de az összefüggések megértéséhez többnyire elégséges az újonnan létrehozott Csehszlovákia nemzetközi kapcsolatainak, szövetségeseivel kialakított katonapolitikai együttműködésének bemutatása. Aprólékosabbak azok a részek, amelyek e körülményeknek a hadsereg fejlődésére gyakorolt hatását taglalják, kiemelve Csehszlovákia folyamatos, európai léptékű előrehaladását a haditechnika terén. Hosszabb fejezetek tárgyalják a védelmi rendszer kialakulásának, fejlődésének és a csehszlovák hadsereg államban betöltött szerepének, elméleti és ideológiai háttérének kérdéseit. A szerzők mind a 20-as, mind a 30-as évekre vonatkozóan főként Szlovákiának az állam védelmében, katonapolitikai koncepciójának egészében betöltött – sokszor igen jelentős – szerepét vizsgálták kritikus szemmel, valamint a szlovák nemzetiségű legénységi és tisztii állomány ezzel nem mindig arányos befolyásának, helyzetének alakulását. Érthető a harmincas évek végén lejátszódott események magyarázata is, amely a jelenlegi szlovák történetírás konzekvens, ám nem mindig kellően objektív álláspontját tárja az olvasó elé, vázolván azokat az összefüggéseket, amelyek következménye a Csehszlovák Köztársaság összeomlása és a – történelem